

Мартьянова Марія
ORCID iD [0000-0003-3049-2416](https://orcid.org/0000-0003-3049-2416)

викладач кафедри іноземних мов
Запорізький медичний державний університет,
м. Запоріжжя, проспект Маяковського, 26, 69000
martianova.maria308@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФРАНЦУЗЬКОГО ПЕДАГОГА ХХ СТОЛІТТЯ АЛЕНА

У статті розглянуті особливості викладацької діяльності французького викладача філософії Алена (Еміля-Огюста Шартьє). Наголошено на важливості впливу як сімейного виховання у становленні особистості, так і шкільного, який допомагає дитині самостійно розкрити свої природні здібності. Виділено основний літературний жанр (судження), який використовував вчений для написання своїх положень. Визначено основні принципи навчання, якими керувався французький педагог: принцип працьовитості, принцип свободи мислення, принцип поваги та детального аналізу робіт відомих вчених та письменників та принцип зв'язку навчання з життям. Зазначено необхідні характеристики вчителя, які, при взаємодії, допомагають учням досягти успіхів у навчанні.

Ключові слова: викладацька діяльність; працьовитість; свобода мислення; шкільна освіта.

© Мартьянова М., 2019

<https://doi.org/10.28925/2312-5829.2019.1-2.3846>

Вступ. Кінець ХІХ століття – початок ХХ століття ознаменувалося реформаторським підходом в педагогіці. Її основною характеристикою можна виокремити зорієнтованість на учня та зміною відношення Учень-Викладач. Вчені світу пропонували різноманітні методи навчання, які б могли покращити якість освіти й відповідати на той час сучасним потребам суспільства. Завдяки новим інформаційним та технологічним прогресам, наш час характеризується швидким темпом життя та великою кількістю інформації. Завдання освіти полягає не лише у наданні необхідних знання з окремих дисциплін, але й у формуванні особистості, яка може акумулювати знання з різних галузей та вміти їх застосувати в своєму житті та

роботі. Ідею виховання «мислячої людини» вбачаємо в педагогічній концепції французького викладача філософії Алена (Еміля-Огюста Шарт'є).

Аналіз літератури. Не зважаючи на популярність наукових робіт Алена, вивчення й аналіз спадщини французького вченого у вітчизняній педагогіці майже відсутні. Основні методи навчання та позицію викладача до професії вчителя описали у своїх роботах його учні Р Лалу, А. Моруа, С. де Саці, Д. Харзлек та інші.

Мета статті полягає у визначенні особливостей викладацької діяльності французького педагога Алена та виявленні основних принципів навчання.

Еміль-Огюст Шарт'є народився у Франції у 1868 році. Навчавшись у школі рідного м. Монтань та ліцею Аленсона, він здобуває стипендію у ліцеї Мішле, де зустрічає свого вчителя Жуля Ланьо. Саме викладач філософії став прикладом та взірцем для молодого студента, який в майбутньому обирає ту ж спеціальність. У своїх спогадах, Ален характеризує свого вчителя, як найвеличнішу людину, яку він зустрічав у своєму житті. «Ця людина мені здається джином Землі» (Blondel, 2000). Працювавши в ліцеї Руана, Кондорсе, Мішле й паризькому ліцеї Генріха IV викладачем філософії, педагог завоював прихильність багатьох людей. Так, його учнями були французькі письменники П. Бост, М. Теска, А. Моруа, професори М. Александр, М. Савен, Ж. Кангілем, політики М. Шуман, Ж. Каїн, пілоти та багато інших. А. Моруа згадує Алена, як не лише прекрасного викладача філософії, але й «майстром, який навчив нас сумніватися й хотіти; це людина, яка має безумовну повагу своїх учнів» (Maurois, 1952).

Вчений мав свій власний стиль літературного жанру – судження. Це невеликі твори на дві сторінки, в яких філософ висловлює свою точку з приводу політики, освіти, мистецтва, релігії та іншого. При написанні своїх суджень у Алена було два правила, а саме: кожного дня заповнювати рівно дві сторінки, так як це обмеження слугувало йому опорою для викладання чіткої думки, та ніколи не редагувати написане (Моруа, 1983). Головною його роботою по педагогіці є «Судження про освіту» (Alain, 1932), в якій вчений виклав основні положення щодо виховання молодого покоління. Ця робота потребує додаткових уточнень, так як Ален

використовує афоризми, притчі та епіграми, які необхідно проаналізувати та систематизувати.

Однією з тем, які висвітлені у «Судженнях про освіту», є вплив сімейного та шкільного виховання на особистість. На відміну від ХХІ століття, на початку ХХ століття сімейне виховання відіграло більшу роль в освіті. Напружена атмосфера в сім'ї Шарт'є стала причиною надання переваги Аленом шкільному вихованню. Вчений погоджується, що протягом певного періоду діти навчаються імітувати поведінку своїх батьків – ввічливе ставлення до оточуючих, манери, правила вести переговори, вітатися та прощатися. Однією з найбільших помилок батьківського виховання, за словами Алена, є жалість. Досить часто замість того, щоб допомогти дитині знайти правильну відповідь, вони втручаються і намагаються прискорити процес пошуку. Вчений стверджує, що людина зможе досягнути успіху лише при суровому вихованні. Строгість розглядається як допомога дитині контролювати себе та стимулювати саморозвиток. Якщо батьки проявляють надмірну жалість, діти признають в них друзів і починають маніпулювати (Alain, 1932): «людина пишається своїми досягненнями лише коли зробила все сама, без сторонньої допомоги» (Alain, 1932).

Маючи достатній досвід викладання, Ален впевнений, що надання якісної освіти потребує багато часу та терпіння. Шкільна освіта почала завойовувати світ завдяки можливості дитини розвиватися й рости природньо та самостійно. Спілкування з однолітками, ізоляваність від сім'ї, навчання в окремих навчальних закладах допомагають дітям підготуватися до дорослого життя (Alain, 1932). На відміну від впливу сім'ї та соціального оточення, школа налаштована на виховання цілісної особистості. Для досягнення цієї мети необхідно створити навчальні заклади, в яких учні зможуть не лише отримувати інформацію, а й набувати практичні навички, впроваджувати нові ідеї. Він приводить приклад того, що учні музикальних шкіл багато часу приділяють вивченню біографії та теоретичного матеріалу, замість того, щоб працювати над удосконаленням свої практичних навичок.

Якщо колеги французького викладача схвалюють наявність наочності у класах, пояснюючи це тим, що діти повинні отримувати інформацію з навколишнього середовища, то Ален вважає, що найкращий навчальний простір це великі, світлі аудиторії, ненагромаджені додатковими навчальними матеріалами, які можуть відволікати учнів від предмету (Alain, 1932).

Метод гри, який користується попитом у сучасній викладацькій діяльності, вчений сприймає скептично. Він стверджує, що для учнів гра – це час відпочинку, і навіть гра, прив'язана до вивчення окремого матеріалу, зводиться до змагання, яке відволікає увагу від необхідної інформації (Alain, 1932). Ален впевнений, що цей метод підриває авторитет викладача, який повинен бути взірцем для учнів. Якщо вчителем рухає бажання сподобатися своїм учням, то він неодмінно втратить контроль над дисципліною на занятті. Філософ радить колегам не виказувати свою зацікавленість по відношенню до своїх підопічних. Цю методику викладання він порівнює з відношенням актора до своєї аудиторії, який повертає до себе увагу занурюючись у свою діяльність. Таку поведінку свого вчителя підтверджує його учениця Д. Харзелек: «Я не була присутня на уроці вчителя, який просто вчив, але на уроці людини, яка заново відкрила для мене цінність кожної хвилини, прагнення думати. Стоячи перед аудиторією, він, здавалося, ігнорував нас і нікого не бачив, спирався тільки на замітки, які знаходилися у внутрішній кишені його піджака. На заняттях відбувалося повільне відкриття, яке призводило нас до якоїсь разючої і безпомилкової формули життя: щоб домогтися успіху Вам треба працювати; яблуна ніколи не поверне грушу; кожна людина має в цьому світі те, чого вона хоче ...» (Harzélec).

Однією з найголовніших задач школи, за Аленом, є навчити учнів працьовитості. Викладач пояснює важливість формування вольових якостей з дитинства тим, що цей період характеризується швидким фізичним ростом, який випереджує ментальний. Діти сприймають лише той матеріал, який їх цікавить, саме тому труднощі повинні бути необхідною умовою навчання (Alain, 1932). При складних завданнях, учні можуть проявляти «бунт», який ускладнює досягнення

високих результатів. Вчений наголошує на тому, що викладач повинен допомогти учню направити його енергію на роботу й подолання випробувань. Ідею Алена підтримує його учень С. де Саці, наголошуючи на необхідності інтенсивної підготовки, багаточасових тренувань, які дозволять розвинути природні данні. Кожна людина повинна розуміти, що вона «визначається» своєю природою, яка впливає на її дії, «божественне право на існування» людина отримує лише коли удосконалює себе, працює над сильними та слабкими сторонами (De Sacy, 1952). Ален часто повторював важливість практик, які використовував Наполеон: точність, пунктуальність та регулярність виконань повсякденних задач (Harzélec).

Будучи викладачем філософії, Ален давав своїм студентам завдання написати есе або роздуми на наукову тему. На відмінно від своїх колег, французький педагог написання есе розглядав як «ескіз для порятунку словоблудства» (De Sacy, 1952), який міг вміщати 25 рядків, 3 сторінки, 5 або 6 сторінок. Оцінювання завжди було об'єктивним, не підвладне особистим вподобанням. Після перевірки робіт, студенти отримували не лише оцінки, але й замітки на полях з корективами. Однак, якщо студенту вдалося правильно та чітко висловити головну ідею, його робота зачитувалася перед аудиторією, таким чином, людина відчуває гордість не лише від отриманої відмінної оцінки, але й від відчуття «досягнення більш високого рівня буття» (De Sacy, 1952). Такий вид письмового завдання як роздуми на наукову тему Ален вважав набагато складнішим, тому що він вимагав детального аналізу літератури, чіткої структури та опису практичного застосування вказаного припущення. Більш того, вчений надавав перевагу есе завдяки невеликому об'єму, який дозволяє точніше висловити думку. Темі роздумів були наступними: «Відчуття чи мислення», «Зображення та ідея», «Чи є сприйняття серією пов'язаних між собою мрій?», «Психологічна усвідомленість та моральна свідомість», «Еволюція й прогрес». Перед тим, як дати теми робіт Ален обов'язково готував своїх студентів, розбираючи з ним суміжні теми («Інтенсивність психологічних станів», «Асоціації ідей та суджень», «Логічна та математична демонстрація»,

«Сутність та існування», «Що таке соціальний факт?» та інші) (De Sacy, 1952). Ще однією умовою гарної оцінки був обов'язковий виступ зі своєю темою.

Андре Моруа згадував, що лекції філософії інколи не співпадали з навчальною програмою. Ще з першого свого уроку кожного року викладач писав на дошці лозунг «йти за істиною всією своєю душею». Він завжди починав з аналізу конкретних прикладів перед тим як переходити до абстрактних понять, які пояснював повчальними історіями (Lalou, 1951). Викладач вчив своїх студентів бути твердими й рішучими в дії. Таким чином вони зможуть зробити правильний вибір при складних умовах, тому що філософія Алена допомагала стати вільною особистістю, яка може досягти висот завдяки своїй силі волі: «позбавтесь ніяковості, нерішучості...можливо, у людини є лише один недолік – сумніви в силі своїх бажань» (Harzélec). П. Бостра та Ж. Превоста тепло згадують заняття з Аленом, коли студенти Коледжу Генріха IV на повністю розписували дошку цитатами великих людей. Як тільки викладач заходив до аудиторії, він стирав все, що на його погляд було нецікавим, залишаючи та коментуючи лише найцікавіше (Lalou, 1951).

Такі справи мали на меті навчити студентів розуміти й поважати філософів й письменників. За словами Д. Харжелек, Ален аналізував роботи Платона, Арістотеля, Декарта, Спінози, Канта та інших, але ніколи не спростовував їх твердження (Harzélec). Його вчення полягало в смиренному ставленні до «великих» людей, понятті істинного братства людської думки: стану постійної готовності розуміння різних точок зору.

Висновки. Отже, проаналізувавши роботу Алена «Судження про освіту» та спогади його учнів, ми можемо стверджувати, що актуальність викладацької діяльності французького педагога полягає у дотриманні основних принципів навчання:

- 1) Принцип працьовитості, який допомагає дітям розвинути природні здібності; навчитися виконувати навіть ті завдання, які спочатку викликають відторгнення та бажання відступити.

- 2) Принцип свободи мислення, що полягає у виконанні таких письмових робіт як есе та роздуми на надану тему. Учні вчаться правильно й точно виказувати свої думки й долати страх публічного виступу.
- 3) Принцип поваги та детального аналізу робіт відомих вчених та письменників. Людство володіє цінними знаннями про людську природу, суспільство та відношення між особистістю та навколишнім світом. Учні повинні вивчати «великі» твори, враховувати досвід попередніх поколінь для формування здорового й інтелектуального суспільства.
- 4) Принцип зв'язку навчання з життям, який сприяє підвищенню стимулу навчання.

Зазначені принципи можливі лише при наявності викладача, який володіє професійними якостями, прагненням скерувати своїх учнів на роботу та стремління пізнавати й вивчати інформацію, яка їм знадобиться у дорослому житті. Незважаючи на те, що вчення Алена датується ХХ століттям, нинішня освіта стикається з аналогічними проблемами. Можливість впровадження принципів навчання Алена в українських реаліях є предметом подальших досліджень.

Reference

- Alain (1932). *Propos sur l'éducation*. Retrieved from http://classiques.uqac.ca/classiques/Alain/propos_sur_education/propos_sur_education.pdf (fr).
- Blondel, E. (2000). Languau, la guerre et le devoir de résistance. *Le Philosophoire*, 13, 119–130 (fr).
- De Sacy S. (1952). *Hommage à Alain*. Retrieved from <http://alinalia.free.fr/spip.php?article124> (fr).
- Harzélec J. Alain, le Maître L'Ecole libératrice. Retrieved from <http://alinalia.free.fr/spip.php?article142> (fr).
- Lalou, R. (1951). Alain, moraliste et éducateur. Retrieved from <http://alinalia.free.fr/spip.php?article152> (fr).
- Maurois, A. (1952). Un grand professeur: Alain / A. Maurois. Retrieved from <http://alinalia.free.fr/IMG/pdf/TemMaurois1952.pdf> (fr).
- Morua, A. (1983). Ot Montenja do Aragona Alen. Retrieved from <http://17v-euro-lit.niv.ru/17v-euro-lit/morua-franciya/alen.htm> (rus).

ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АЛЕНА

Мартьянова М.Е., преподаватель кафедры иностранных языков, Запорожский государственный медицинский университет, г. Запорожье, проспект Маяковского, 26, 69000
martianova.maria308@gmail.com

В статье рассмотрены особенности преподавательской деятельности французского преподавателя философии Алена (Эмиля-Огюста Шартье). Подчеркнута важность влияния как семейного воспитания в становлении личности, так и школьного, которое помогает ребенку самостоятельно раскрыть свои природные способности. Выделено основной литературный жанр (суждение), который использовал ученый для написания своих идей. Определены основные принципы обучения, которыми руководствовался французский педагог: принцип трудолюбия, принцип свободы мышления, принцип уважения и детального анализа работ известных ученых и писателей и принцип связи обучения с жизнью. Указано необходимые характеристики учителя, которые при взаимодействии, помогают ученикам достичь успехов в учебе.

Ключевые слова: преподавательская деятельность; трудолюбие; свобода мышления; школьное образование.

SPECIFIC ASPECTS OF ALAIN'S TEACHING ACTIVITY

Martianova Mariia., teacher of the Department of Foreign Languages, Zaporozhye State Medical University, Zaporozhye, Mayakovsky avenue, 26, 69000
martianova.maria308@gmail.com

The article deals with the specific aspects of the teaching activity of the French teacher of philosophy Alain (Emily-Auguste Chartier). The scholar emphasized the importance of the influence of family education in the formation of the individual and added the necessity of strict education. According to Alain's theory, school helps the child to reveal their natural abilities independently of their family ties. The main literary genre (propos), which the scientist used to write his ideas, is highlighted. The scientist underlined the usefulness of writing such works as essays and reflections on the given topic, where students learn to express their thoughts correctly and intelligently, overcome the fear of public speaking. The philosopher added that a class also influence on educational process, that is why he preferred the absence of additional learning material on the walls as they distract student's attention. It is defined that children develop their natural abilities, learn to cope even with those tasks that initially cause rejection and a desire to retreat, due to hard-working nature. It is emphasized that studying of masterpieces, taking into consideration the experience of previous generations, their knowledge about human nature, the relationship between personality and the surrounding world is very important for formation of healthy and intellectual society. The basic principles of teaching, which were guided by the French teacher, such as the principle of diligence, the principle of freedom of thought, the principle of respect and detailed

analysis of the works of famous scholars and writers, and the principle of the connection of learning with life, are determined. These principles are possible only with the presence of a teacher who has professional qualities, the desire to direct his students to work and the aspiration to learn and study the necessary information for their adult life.

Key words: *teaching activity; hard-working nature; freedom of thinking; school education.*

Стаття надійшла до редакції 29.12.2018

Прийнято до друку 28.02.2019